LENNART PÅLSSON, Romkonventionen Tillämplig lag för avtalsförpliktelser. Norstedts Juridik 1998, 188 s.

Vilken lag blir tillämplig på en avtalsförpliktelse när ett val uppkommer mellan rättsordningarna i olika länder? Länge fick svaret på den frågan för svensk rätts vidkommande sökas i ett fåtal skrivna kollisionsregler, en sparsam rättspraxis och uttalanden i litteraturen. Den 1 juli 1998 ändrades dessa förhållanden genom att konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Romkonventionen) blev gällande som svensk lag (SFS 1998:167).

Romkonventionen gäller mellan samtliga medlemsstater i EU (med reservation för att den tillträdeskonvention som reglerar Sveriges, Finlands och Österrikes tillträde till Romkonventionen kanske ännu inte har trätt i kraft i förhållande till samtliga medlemsstater). Romkonventionen innehåller gemensamma regler om valet av tillämplig lag för avtalsförpliktelser. Den rör i princip alla avtalsförpliktelser på förmögenhetsrättens område utom sådana avtalsförpliktelser som undantas genom konventionens artikel 1, bl. a. frågor som rör familje- och arvsrätten samt associationsrättsliga frågor.

Lennart Pålssons bok innehåller en heltäckande redovisning av och en kommentar till konventionens samtliga artiklar. Vidare behandlas de till konventionen anslutande protokollen om EG-domstolens tolkningsrätt. Framställningen grundar sig främst på förarbetena till konventionen men den innehåller också talrika hänvisningar till den europeiska litteratur som finns om konventionen och till avgöranden av svenska domstolar och av domstolar i de andra EU-länderna. I bilagor till boken finns konventionstexten och protokollen på svenska och engelska.

Lennart Pålsson inleder boken med en beskrivning av arbetet med Romkonventionens tillkomst och ger en bakgrund till varför reglerna har utformats så som de har. Att känna till vissa grundläggande utgångspunkter för konventionsarbetet, såsom önskemålet om flexibilitet, är naturligtvis av betydelse i tolkningssammanhang och Lennart Pålsson knyter an till detta när han behandlar olika frågor om tolkning av konventionen och för också fram egna tolkningspreferenser. Det bör därvid nämnas att propositionen inte innehåller några uttalanden som är ämnade för vägledning när det gäller tolkningen av konventionen (prop. 1997/98:14 s. 32). Det nu berörda avsnittet i Lennart Pålssons bok torde, i avvaktan på att EG-domstolen får behörighet att tolka konventionen, vara synnerligen matnyttigt för den som i praktiken skall tillämpa konventionens regler. Man behöver nog inte tveka om att många svenska praktiker tills vidare kommer att luta sig mot Lennart Pålssons teser när de ställs inför konkreta problem.

Huvuddelen av boken ägnas åt en utförlig redovisning av konventionens lagvalsregler. Lennart Pålsson har förmågan

att förmedla sina kunskaper på ett pedagogiskt sätt och han sätter in reglerna i deras praktiska sammanhang. Bl. a. diskuterar han reglernas tillämpning utifrån konkreta situationer vilket bidrar såväl till att underlätta förståelsen av enskilda regler som till att skapa en god grund för fortsatta egna analyser av regelsystemet som sådant. Ett belysande exempel är Lennart Pålssons framställning om presumtionen för den karaktäristiska prestationens lag. Den presumtionen innebär att avtalet skall antas ha närmast anknytning till det land där den part som skall utföra den prestation som är karaktäristisk för avtalet har sin vanliga vistelseort eller sin centrala förvaltning. Lennart Pålsson illustrerar presumtionens tillämpning på ett antal vanligen förekommande avtalstyper (s. 57 f.) på ett sätt som gör att läsaren bättre förstår vad som egentligen avses med ”den för avtalet karaktäristiska prestationen” och därigenom får bättre förutsättningar att tillämpa regeln på ett riktigt sätt.

Det blir allt mer vanligt att konsumenter och arbetstagare ingår avtal med en motpart som finns i ett annat EU-land. I Sverige liksom i övriga EU-länder finns det särskilda nationella lagregler av tvingande natur till skydd för dessa grupper. Romkonventionen innehåller särskilda lagvalsregler för vissa typer av konsumentavtal och för individuella anställningsavtal som syftar till att skydda konsumenten resp. arbetstagaren. I korthet innebär regleringen att konsumenten resp. arbetstagaren, oavsett om parterna har valt ett annat lands lag som tillämplig på avtalet, alltid har rätt att åberopa tvingande regler i ”sin” lag. En fråga som har diskuterats är om konsumenten resp. arbetstagaren skall ha rätt att kombinera den lag som parterna har valt med ”sin” lag på ett sådant sätt att den mest fördelaktiga regleringen i båda lagarna får åberopas (den s. k. russineffekten). För denna långt ifrån oviktiga problematik ger Lennart Pålsson en intressant översikt av den diskussion som har förevarit (s. 76 f. och s. 84 f.).

I slutet av boken diskuteras frågan om offentligrättsliga regler i avtalsstatutet kan och bör tillämpas. Lennart Pålssons slutsats synes vara att en regels offentligrättsliga karaktär inte i och för sig bör vara tillräcklig för att utesluta dess tillämpning och att en öppnare attityd till tillämpning av sådan lagstiftning därmed skulle vara möjlig för rättstillämparen. Lennart Pålsson anser det önskvärt med mer preciserade riktlinjer för tillämpningen av offentligrättsliga regler i avtalsstatutet och efterlyser vägledning från EG-domstolen när domstolen väl får möjlighet att tolka konventionen. Lennart Pålssons diskussion utgör en givande bakgrund till det följande avsnittet om internationellt tvingande regler. Jag skall inte ge mig in på någon beskrivning av vad som menas med internationellt tvingande regler utan hänvisar till Lennart Pålssons utmärkta framställning på s. 114 f. Lennart Pålsson använder begreppet positiv ordre public i

stället för internationellt tvingande regler, något som jag tycker är välfunnet. Han för vidare ett resonemang huruvida den möjlighet som domstolen har enligt artikel 7.1 att vid sidan av avtalsstatutet tillerkänna ett annat lands lag verkan kan vara en slags motvikt till den möjlighet som domstolen har enligt artikel 7.2 att tillämpa internationellt tvingande regler i lex fori. Resonemanget bidrar enligt min mening till förståelsen av båda reglerna. De exempel på svenska rättsregler som skulle kunna anses vara internationellt tvingande som Lennart Pålsson tar upp ger praktikern goda grunder för egna bedömningar av vilka regler som skulle kunna tillhöra denna för svensk rätts del ”nya kategori” av regler.

Sist i boken diskuteras den intressanta och viktiga frågan om en utländsk lag som blir tillämplig enligt Romkonventionen skall tillämpas ex officio av domstolarna eller om det krävs att den utländska lagen åberopas av någon av parterna. I Sverige har hittills i princip gällt att i dispositiva mål tillämpas utländsk rätt endast efter åberopande av part. Lennart Pålsson diskuterar om en sådan ordning är förenlig med Romkonventionens syften. Han förordar att domstolarna inom ramen för sin materiella processledning gör parterna uppmärksamma på lagvalsfrågan och anmodar dem att uttryckligen ta ställning till denna (s. 130 f.).

I förordet till boken har Lennart Pålsson sagt bl. a. att han har strävat efter överskådlighet. Jag tycker att han har lyckats bra. Läser man igenom de 132 sidorna skriven text får man reda på vad konventionens bestämmelser innehåller och många praktiska synpunkter på deras tillämpning. Framställningen är också föredömligt neutral, låt vara att man möjligen kan spåra en något avvaktande inställning hos Lennart Pålsson till att konventionen ger parterna möjlighet att välja tillämplig lag för en del av avtalet, depeçage (s. 45 f.).

Boken är ett bra exempel på att en framställning kan göras både kortfattad och innehållsrik. Det illustreras bl. a. av att Lennart Pålsson på drygt en sida lyckas beskriva de olika lagvalsregler som kan gälla för köp av lös egendom och på ett pedagogiskt sätt reda ut hur reglerna i Romkonventionen, 1955 års köpkonvention och CISG förhåller sig till varandra. Också andra lagvalsregler som kan ha företräde framför Romkonventionens regler behandlas, vilket torde vara av stort värde för den som vill få reda på vilken av flera alternativa lagvalsregler som skall tillämpas.

Lennart Pålssons bok är enligt min mening ett behövligt för att inte säga nödvändigt komplement till propositionen för den som har anledning att närma sig Romkonventionen och inte besitter samma kunskaper i ämnet som Lennart Pålsson.

Gudrun Antemar